

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 30.

Måndagen den 22 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Herr statsrådet *Nothin* avlämnade

1:o) Kungl. Maj:ts skrivelser:

nr 311, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln bebadad framställning om Kungsholmens realskolas utvidgning med realgymnasium icke kommer att föreläggas riksdagen;

nr 312, med tillkännagivande att en i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln bebadad framställning icke kommer att föreläggas riksdagen; samt

2:o) Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 83, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 och 26 §§ i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 239, angående beredande av semester åt föreståndarna för navigationsskolorna m. m.;

nr 253, angående inrättande av två arkivrådstjänster inom riksarkivet m. m.;

nr 262, med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen;

nr 283, angående bidrag till bestridande av kostnaderna för underhåll och vård av Tullgarns slott med tillhörande byggnader, parkanläggningar och trädgård;

nr 284, angående höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar;

nr 287, angående ersättning till vissa näringsidkare i anledning av genomförandet av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.;

nr 288, angående arvoden till skolläkare;

nr 289, angående anslag till beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund;

nr 290, angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen;

Första kammarens protokoll 1920. Nr 30.

nr 291, angående förstärkande av det ordinarie anslaget till institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas m. m.;

nr 292, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid tekniska skolorna i Stockholm och Eskilstuna, bergsskolorna i Filipstad och Falun samt vävskolan i Borås;

nr 293, angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 294, angående statsbidrag till lärarnas vid elementarläroverkan nya änke- och pupillkassa;

nr 295, angående disposition av elevavgifterna vid tandläkarinstitutet;

nr 296, angående pensioner åt skolläraren Johan Emil Holmén och skogsvaktarieförmanen Anders Nikolaus Askerin;

nr 299, med förslag till ändrad lydelse av § 31 regeringsformen;

nr 308, angående anslag till alläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark;

nr 309, angående försäljning av visst till Seminghundra häradssällmanning i Stockholms län hörande område;

nr 310, angående tillfällig löneförbättring åt vaktmästaren samt eldaren vid högre lärarinneseminariet m. m.;

nr 313, med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 314, angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.;

nr 315, med förslag till förordning om hyresvärdestegrings-skatt;

nr 316, angående anslag till tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet;

nr 317, angående anslag till klinisk och poliklinisk undervisning i ortopedi vid Stockholms vanförestalt;

nr 318, angående uppförande av asylbyggnad för vårdanstalten för blindas med komplicerat lyte m. m.;

nr 319, angående dyrtidstillägg åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist;

nr 320, angående understöd åt förra föreståndarinnan för Blekinge läns uppföringsanstalt för sinnesslöa barn Hulda Adolfina Åsberg;

nr 323, angående beredande av bostäder för tullverkets personal vid Värtahamnen i Stockholm;

nr 324, angående pension åt konsulin i Bordeaux H. O. Gyllenram;

nr 325, angående extra kontorskostnadsersättning för general-konsulatet i New York;

nr 329, angående årliga understöd å allmänna indragningsstaten åt förra vaktkonstaplarna vid fångvården Johannes Hansson Wahlbergs och Nils Landins efterlämnade änkor;

nr 330, angående anvisande av medel till uppförande av två bostadshus för tullpersonalen i Mon m. m.;

- nr 331, med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.;
- nr 332, med förslag till lag om minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass;
- nr 335, angående indragning av de teologie professorsprebendena;
- nr 336, med förslag till lag angående tillfällig löneförbättring åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;
- nr 339, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1920 under fjärde huvudtiteln för täckande av under år 1919 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag;
- nr 340, angående understöd från statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. åt förra småskollärarynna Ellen Mariana Bäckström;
- nr 342, angående tillfälliga lönetillägg för viss personal vid tullverket för tiden 1 juli 1920—31 december 1921;
- nr 343, angående användande av överskott i Djurgårdskassan till säkerställande under år 1921 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;
- nr 345, angående pension å allmänna indragningsstaten åt avlidne löjtnanten H. A. G. Södersströms moder, änkan Anna Margareta Söderström, född Horneij;
- nr 346, angående pension å allmänna indragningsstaten åt f. skrårädderiarbetaren C. A. Wester;
- nr 348, med förslag till förordning angående provisorisk reglering av tillverkningen av brännvin vid andra brännerier än sådana, där tillverkningen äger rum i sammanhang med pressjästberedning m. m.;
- nr 349, angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;
- nr 350, angående anslag till nordiska museet för beredande av tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal;
- nr 351, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910;
- nr 352, angående ersättning till korpralen A. K. Wibergs änka och minderåriga barn;
- nr 353, angående pensionsförbättring åt mästaren B. G. Lindahl;
- nr 354, angående pensionsförbättring åt verkmästaren A. F. Åström;
- nr 355, angående pensionsförbättring åt förre verkmästaren J. T. Hjertsson;
- nr 356, angående pensionsförbättring åt förre verkmästaren H. Broman;
- nr 357, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken m. m.;
- nr 358, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

- nr 359, med förslag till vissa bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst;
- nr 360, angående ökat bidrag till de enskilda läroanstalternas vikariatskassa;
- nr 361, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring;
- nr 362, angående dyrtidstillägg åt den Hjertbergska antikvarien vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien;
- nr 363, angående försäljning av vissa områden från klockarbostället i Vinslövs församling;
- nr 364, angående upphävande av den vissa statstjänstemän tillkommande rätt till anmärkningsarvode;
- nr 365, angående rätt för vissa tjänstemän att för avlöningsförhöjning tillgodoräkna sig tid, varunder tjänstledighet åtnjutits för fullgörande av militär tjänstgöring;
- nr 366, angående dyrtidstillägg för år 1920 åt vissa lärare vid lantmanna- och lanthushållsskolor;
- nr 367, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;
- nr 368, med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgifter;
- nr 369, angående anslag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala samt till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål;
- nr 370, angående anvisande av ytterligare medel för utförande av vissa undersökningsarbeten å Malmöhus slott;
- nr 371, angående merkostnad för ordnande av övre Bernadotteska gravkoret i Riddarholmskyrkan m. m.;
- nr 375, angående beredande av pensionsförbättring och pensioner åt visst marinens manskap;
- nr 376, angående anslag till driftkostnader för akademiska sjukhuset i Uppsala;
- nr 377, angående understöd till vissa läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete;
- nr 378, angående anslag till allmänna banbördshuset i Stockholm;
- nr 379, angående anslag för inköp av danska konstverk;
- nr 380, angående anslag till ytterligare lönefyllnad åt en professor vid teologiska fakulteten i Lund;
- nr 381, angående statens småskoleseminarier;
- nr 382, angående pensionering av vissa befattningshavare hos hushållningssällskapen m. fl.;
- nr 383, om beviljande av medel till hjälpverksamhet bland svenska undersåtar, huvudsakligen bosatta i Ryssland och Tyskland, vilka i anledning av världskriget kommit i nödläge;
- nr 384, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;
- nr 385, angående inköp av lägenheterna Lugnet samt Lugnet nr:ris 2 och 3 å Rindön inom Vaxholms fästning m. m.;

nr 386, angående täckande av brist i skolöverstyrelsens expensanlag för åren 1918 och 1919 m. m.;

nr 387, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 7 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 388, angående anslag till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 389, angående förvärvande för statsverkets räkning av Nobelstiftelsens rätt till visst område av skogsinstitutets förutvarande tomt å norra Djurgården;

nr 390, angående ytterligare anslag till nybyggnadsarbeten vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund;

nr 391, angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor;

nr 392, angående dyrtidstillägg för år 1920 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;

nr 393, angående tilläggs pensioner åt vissa lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna m. m.;

nr 394, med förslag till lag om ändrad lag lydelse av 18 § 1, 10, 11, 45 och 53 punkterna i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1919 m. m.;

nr 395, angående anvisande av medel till utförande av sjömätningar vid Spetsbergen;

nr 396, angående täckande av vissa brister i anslag till karo-linska institutet m. m.;

nr 397, med förslag till lag om förlängning av vissa arrende-avtal;

nr 398, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker;

nr 399, angående vissa ändringar i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 400, med förslag till förordningar om ändring i vissa delar dels av förordningen den 28 oktober 1919 om inkomst- och förmögenhetsskatt, dels ock av förordningen samma dag om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering;

nr 401, angående beredande av ökat lokalutrymme för i huvudstaden förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner;

nr 402, angående ytterligare anslag till uppförande av två paviljonger för oroliga sjuka vid vartdera av Sätters och Västerviks hospital;

nr 403, med förslag till lag angående dyrtidstillägg åt kontraktsprostar;

nr 404, angående inköp av ett tomtområde för folkskoleseminariet i Strängnäs;

nr 405, angående ändrad benämning å vissa befattningshavare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter;

nr 406, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ekle-siastikåret 1920—1921 åt dels kyrkoherdar och komministrar i ny-reglerade pastorat samt vissa extra ordinarie präster dels ock inne-havare av prästerliga emeritilöner;

nr 407, med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt häradshövdingarna och vissa extra befattningshavare i domsagorna;

nr 408, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 7 mom. 3 och § 18 i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket;

nr 409, angående inköp av en fastighet för generalkonsulatet i Hamburg samt iordningsställande av densamma; samt

nr 410, angående inköp av fastighet för beredande av kanslilokaler vid beskickningen i Paris samt beviljande av medel för nödiga reparationer av nuvarande beskickningshuset.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och anförde: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta att vid val av elektor för val av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige därjämte utse 10 suppleanter för dessa elektor.

Denna hemställan bifölls.

Ordet lämnades åter till herr vice talmannen, som nu yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta att, med hänsyn till de i dag överlämnade kungl. propositionerna, motionsrätten måtte på grund av instundande helg utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 7 successionsordningen; samt

bevillningsutskottets memorial nr 19, angående tilläggsarvode åt sekreteraren å utskottets andra avdelning.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens 1:sta kammare *E. Hagfält* till följe av akut luftrörskatarr är förhindrad att infinna sig i riksdagen, intygar

Stockholm den 22 mars 1920.

H. Westerdal.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för länsmanen C. L. Johanssons stärbhus att gälda visst ersättningsbelopp m. m.;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för utredning rörande frågan om förbättrade sjöfartsförbindelser med England; samt

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beymyndigande för byggnadskommissionen för dubbelspåret Rönninge—Ström att utbetala ersättning för viss skada.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 378, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av möjlighet för folkskollärare att genom självstudier förvärva kompetens för viss undervisning i fortsättningsskolor, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 380, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i § 1 lasarettstadgan och § 1 i sjukhusstadgan.

Herr vice talmannen: Jag får hemställa, att första kammaren, som den 20 mars bifallit sitt andra tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 22 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammarens enligt nyss upplästa protokollsutdrag fattade beslut, måtte finna, att delgivningen av andra kammarens beslut ej föranleder vidare yttrande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad herr vice talmannen sålunda hemställt.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 243, angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m.

Kungl. proposition ang. klassificering av postkontoren m. m.

Herr Julin, Teodor: Den kungl. proposition, som här avses, företer den egendomligheten, att rubriken omnämner, att den skall handla om klassificeringen av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m., under det att i själva propositionen, som herrarna kunna finna, sedermera ingenting säges om postkontoren, utan i de fyra punkter, som propositionen innehåller, uteslutande behandlas telegrafverkets ärenden. Postkontorens klassificering, som väl förekommer i

Kungl. proposition ang. klassificering av postkontoren m. m.
(Forts.)

rubriken, nämnes emellertid i departementschefens yttrande till det statsrådsprotokoll, på vilket propositionen bygger, och nu brukar det ju vara så, att om riksdagen godkänner propositionen i övrigt och ingenting särskilt säger, betraktas det, som om riksdagen även hade godkänt den ståndpunkt, vilken vederbörande departementschef intagit i detta sammanhang.

Departementschefens ståndpunkt beträffande postkontoren är den, såsom det står på sid. 26, att postverkets klassificeringfråga bör underkastas förnyad utredning, innan förslag i ämnet underställes riksdagen. Till denna ståndpunkt har departementschefen kommit genom att väga mot varandra dels generalpoststyrelsens förslag till klassificering av postkontoren och dels kommunikationsverkens lönenämnds förslag till dylik klassificering. Generalpoststyrelsen har gjort upp sitt förslag enligt den princip, som begagnats inom postverket för detta ändamål i ett tjugotal år, och denna klassificering går så till, mina herrar, att de olika rörelsegrenarna inom postverket värdesättas med vissa poäng för de olika postanstalterna, och sammanräkningen av dessa poäng kommer att angiva den poängsumma, som tilldelas varje postkontor. Vidare är poängskalan sådan, att antalet poäng är lika med antalet klasser, och på det sättet får man postkontoren inordnade i klasser.

Kommunikationsverkens lönenämnd, som haft att yttra sig över såväl generalpoststyrelsens förslag som telegrafverkets förslag till liknande klassindelning, jämför dessa förslag, då nämndens uppgift ju är bl. a. att se till, att kommunikationsverken, som fått gemensam stat, också få sina lönefrågor behandlade av statsmakterna på ett ungefär likvärdigt sätt. Nämnden har därvid funnit det ganska svårt att jämföra klassificeringen inom de olika verken. Den har tittat på de olika förslagen och trott sig finna, att generalpoststyrelsens förslag är på något sätt felaktigt, och har därför försökt konstruera en poängskala, som skulle vara något rättvisare än generalpoststyrelsens. Det försöket att på detta sätt omklassificera postkontoren har emellertid, enligt vad propositionen upplyst, utfallit på det sätt, att lönenämnden kommit till i det närmaste samma resultat som generalpoststyrelsen! Då skulle man ju kunnat tro, att lönenämnden härav skulle sluta, att generalpoststyrelsens förslag varit riktigt. Men det gör ej lönenämnden, utan den håller fortfarande på, att det måste vara orätt på något sätt. Då har den hittat på ett annat sätt att gå till väga. Den säger, att den, eftersom det finnes fyra klasser postkontor, delat upp poängskalan i ungefär lika stora avsnitt och indelat postkontoren därefter. Och vad blir då resultatet? Jo, det blir på det sättet, att 109 postkontor flyttas ned till lägre klass. Med det förslaget går lönenämnden till Kungl. Maj:t och ber att få det antaget. Kungl. Maj:t har tittat på papperen, men emellertid funnit, att det ej gärna kan gå an att på det sättet omklassificera, utan kommit till den ståndpunkt, statsrådet och chefen för civildepartementet uttryckt på sid. 26 i propositionen, där han säger, att klassificeringsfrågan måste underkastas förnyad utredning.

Det är ju klart, att den stora grupp tjänstemän, det här rör, måste leva i stor spänning och hemsk oro, när lönenämndens förslag kom till synes. Och när man får kännedom om, att Kungl. Maj:t på detta sätt har sagt ifrån, att man icke kan omklassificera postkontoren så där vårdslöst, kommer detta uttalande givetvis att hälsas med den största tillfredsställelse. Men departementschefen fortsätter sedan: »Den sålunda ifrågasatta utredningen synes böra med det snaraste igångsättas och torde lämpligen böra anförtros åt lönenämnden.» — Alltså lönenämnden har icke alls på ett tillfredsställande sätt lyckats lösa frågan, utan endast behandlat den helt vårdslöst och på ett sådant sätt, som måste betecknas såsom helt och hållet partiskt mot ett av de verk, som står under dess domvärje, och ändå vill Kungl. Maj:t skicka tillbaka frågan till lönenämnden för att än en gång få tillbaka samma förslag, som skickats dit.

Kungl. proposition ang. klassificering av postkontoren m. m.
(Forts.)

Nu förekommer frågan om postkontoren icke i själva propositionen utan endast i statsrådets uttalande till protokollet. Jag har därför känt mig oviss och undrat, huruvida möjligen motionsvis något yrkande i antydd riktning skulle kunna göras, och jag har ej velat underlåta att vid detta tillfälle uttala den förhoppning, att det utskott, till vilket denna fråga kommer att hänskjutas, skall finna någon form för att förhindra, att förslaget kommer tillbaka dit, varifrån det kommit, ty eljest måste det givetvis skickas tillbaka dit, såsom det nu står i Kungl. Maj:ts motivering.

Det är vidare att märka, att lönenämnden sagt, att det finnes en fråga, som på det allra närmaste berör klassificeringen av postkontoren, nämligen frågan, huruvida överkvalificerad arbetskraft i större utsträckning användes inom postverket, och att den frågan måste utredas. Lönenämnden säger själv, att man, innan den frågan blivit utredd, icke kan nå en ordentlig klassificering. Härom yttrar statsrådet:

»Härjämte är det emellertid av vikt att vinna klarhet i den av lönenämnden väckta frågan, huruvida över huvud överkvalificerad arbetskraft i någon större utsträckning för närvarande användes vid postverket, varför jämväl en utredning i sistnämnda ämne bör verkställas.»

Denna utredning uppdrager statsrådet icke åt lönenämnden. Det vore verkligen önskligt, om man kunde komma därhän, att även frågan om klassificeringen kunde hänskjutas till de män, som få att avgöra frågan om överkvalificering.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition, i vad den avsåg medgivande för telegrafstyrelsen att tilldela ur telegrafverkets tjänst avgången person årligt understöd, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederhörande utskott skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 374, angående överlåtelse å statens järnvägar av viss under arméförvaltningens och marinförvaltningens disposition stående mark vid Notviken.

Vid föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 18, angående remitterande till annat utskott av motionen II: 140, av herr Alvin, om skrivelse till Kungl. Maj:tt angående kommunal beskattning inom kommun, där inkomst av rörelse eller arbete åtnjutes, av utlänning eller i annan kommun mantalsskriven person, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 36—44.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:
nr 13, i anledning av väckt motion om omläggning av den s. k. nöjesskatten till en landstingsskatt; samt
nr 14, i anledning av väckt motion om ändring i § 13 av förordningen om allmänt kyrkomöte.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

---

*Om sänkning
av den kom-
munala röst-
rättsåldern.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om ändring i § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 9 i förordningen om kommunalstyrelse i stad och § 7 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

I en motion i andra kammaren, nr 142, av herr *Vennerström* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i § 8 av förordningen om kommunalstyrelse på landet, i § 9 av förordningen om kommunalstyrelse i stad samt i § 7 av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm vidtaga den ändringen, att valrätt skulle tillkomma svensk undersåte från och med kalenderåret efter det, varunder han uppnått 21 års ålder.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande yttrat följande:

»Då den författningsreform, om vilken uppgörelse träffades vid 1918 års urtima riksdag och i vilken bestämmandet av den nuvarande kommunala rösträttsåldern ingick, ännu ej i alla delar är genomförd, får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr *Lindhagen*: Det lärer icke kunna antagas, att den s. k. rösträttsreformen blir definitivt löst. förrän också både den kommunala och den politiska rösträttsåldern sättes till åtminstone myn-

dighetsåldern, och därför är det ganska naturligt, att motionen framkommit för att fullända denna reform.

Nu förstår jag mycket väl, att de, som varit med om att träffa en överenskommelse om en annan rösträttsålder, till en tid framåt äro bundna av sin överenskommelse. Jag vill ej klandra dem härför, ty överenskommelser bör man ju hålla. Men den som ej alls varit med om denna kompromiss eller ens tillfrågats om densamma, har ju sin handlingsfrihet öppen. Därför kunna vi icke, med blundande för de missförhållanden, som i alla fall enligt vår uppfattning ägarum i författningen underlåta att fortfarande framföra motioner i sådant syfte, som den förevarande.

Jag ber därför att få yrka bifall till motionen.

Herr C l a s o n: Jag ber med hänvisning till utskottets motivering att få yrka bifall till dess hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Detta utlåtande var av följande lydelse:

»I en motion i andra kammaren, nr 141, av herr *Vennerström* m. fl., hemställes, 'att riksdagen må såsom vilande till grundlagsenlig behandling antaga följande förändrade lydelse av § 16 riksdagsordningen: 'Valrätt tillkommer envar man eller kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått myndig ålder'. (Följande del av paragrafen bibehålles i oförändrat skick.)'

Beträffande motiveringen hänvisas till motionen.

Då den författningsreform, om vilken uppgörelse träffades vid 1918 års urtima riksdag, ännu ej är i alla delar genomförd, och då enligt densamma den politiska valrättsåldern skulle bestämmas till 23 år, varom ock vid 1919 års lagtima riksdag grundlagsändringsförslag antagits såsom vilande, får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr L i n d h a g e n: På de skäl jag anförde vid föredragningen av det föregående utlåtandet skall jag nu be att få yrka bifall till föreliggande motion.

Herr C l a s o n: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om sänkning av den kommunala rösträttsåldern.

(Forts.)

Om sänkning av den politiska valrättsåldern.

Om sänkning
av den po-
litiska val-
rättsåldern.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om ändrad lydelse av § 3 i förordningen om frihamn den 15 november 1907 samt om ändrad lydelse av § 4 i förordningen om frilager den 20 december 1912; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol å socker.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 18, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om punkt 1) b) i bevillningsutskottets betänkande nr 11 angående vissa delar av tullbevillningen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 59 § i lagen angående vägghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891 och till lag med vissa bestämmelser i fråga om granskning och justering av under år 1919 upprättad vägfyrktalslängd jämte två i ämnet väckta motioner; samt

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till aktiebolaget Stockholmstelefon av nyttjanderätt till visst område av förra komministerbostället Solberga nr 1 i Brännkyrka församling.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om öfvervägande och eventuellt förslag beträffande reglering av förhållandet mellan landsbygden och städerna m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 184, hade herr *Lindhagen* hemställt, att regeringen ville öfverväga, hos vederbörande ställa under debatt samt

eventuellt framkomma med successiva förslag uti följande av dagspolitiken väsentligt försummade spörsmål, nämligen angelägenheten att reglera:

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
(Forts.)

a) *förhållandet mellan landsbygden och städerna* eller frågan

1) om städernas, särskilt storstädernas, tillväxt skulle få bero på slumpen och den enskilda företagsamheten eller

2) om för städernas, särskilt storstädernas, tillväxt borde sättas någon gräns, så att de ej överflyglade folket, äventyrade rasen genom sin onatur på många sätt samt hotade en växande myckenhet människor med plötsliga utbrott av livsmedelsbrist, farsoter, trångboddhet, dyrtid och arbetslöshet;

b) *förhållandet mellan jordbruk och industri* eller frågan

1) om den ena eller andra näringens dominerande skulle få bero av slumpen och den enskilda företagsamheten allenast eller

2) om för industrien borde sättas någon gräns, så att den ej överflyglade folket, berövade det möjligheterna till ett naturenligt levnads-sätt och skapade existenser, som ständigt hotades av konjunkture;

c) *förhållandet mellan befolkningens tillväxt och landets resurser* eller frågan

1) huruvida och till vilken gräns landet kunde tillbörligt sörja för en växande befolknings behov av föda, kläder, bostad, värme och ljus samt

2) särskilt huru tillgång till jordbruk med byggnadsvirke, bränsle och ljus skulle kunna tillförsäkras de nya barnskaror, som utginge ur jordbrukarhemmen, och även andra;

d) *förhållandet mellan de nationalekonomiska värdena och mänsk-lighetsvärdena* eller frågan

1) om den materiella nyttan, uttryckt i pengar efter marknads-pris, vore den viktigaste faktorn i den sociala frågan, såsom tidens statskonst merendels lärde, eller

2) om personlighetens inre utveckling, uttryckt i andliga för-mögenheter, som ej vore till salu, också vore värden att beakta vid de sociala spörsmålen begrundande.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hem-ställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Min erfarenhet och väl allas erfarenhet är den, att under senare tider statskonsten och vetenskapen ensidigt nitälskat för storstäderna, industrien, befolkningsökningen och de nationalekonomiska värdena. Det förfaller mig, som om vi på grund av den senaste tidens händelser borde känna oss manade någon gång att börja en omvärdering på dessa viktiga områden och tänka något efter, om det är riktigt ställt beträffande förhållandet mellan landsbygden och städerna, mellan jordbruk och industri, mellan befolkningens tillväxt och landets resurser samt mellan de nationalekonomiska värdena och mänsk-lighetsvärdena. I detta avseende har jag till-

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
(Forts.)

låt mig göra en hemställan, som finnes återgiven i utskottets utlåtande.

Utskottet har för egen del börjat med att förklara, att hela detta komplex av frågor berör betydelsefulla sociala spörsmål, och att motionen till och med bjuder, såsom utskottet säger, »en rikedom av tankar, av vilka en del otvivelaktigt äro värda att beaktas». Utskottet tycker också, att det är all anledning att, såsom motionären gjort, ställa dessa problem i samband med de tidshändelser, som vi för närvarande uppleva. Men, säger utskottet, de förslag, som motionären i sin motivering kommer med i detta avseende, kunna icke godkännas. De kunna t. o. m. anses gå i »reaktionär riktning»! Och därpå slutar utskottet, trots den lovande början, med att utskottet icke kan till någon del förorda motionärens hemställan.

Jag vill nu till en början erinra, att denna hemställan avser att i stort fästa uppmärksamheten på några viktiga problem och icke att anvisa några uttömmande utvägar. Motionären har bara resonemangsvis och exempelvis talat om vad som möjligen kunde vara att göra, men antytt, att det finns mycket mera. Vad han sålunda givit såsom ett förslag har utskottet upptagit till bemötande endast till hälften ungefär och utelämnat att tala om det, som är alldeles påtagligt. Utskottet försöker företrädesvis inlåta sig på några saker, i vilka det tror sig kunna spåra en »reaktionär» tankeriktning, vilket icke stämmer med utskottets utgångspunkt, enligt vilken det här gäller betydelsefulla problem. Vi behandlade nyligen en motion, vari det väckts förslag, att staten skulle vidtaga åtgärder för att befordra äktenskapsfrekvensen. Den förelåg till behandling förra lördagen. Kammaren fann, då, enligt utskottets hemställan, att det icke var så gott att draga upp några riktlinjer eller att veta, vad man skulle göra i saken, men att denna dock borde övervägas, och därför överlämnades den till Kungl. Maj:t. Det är ungefär så jag vill ha även denna sak bedömd nu i första ansatsen. Denna fråga om äktenskapsfrekvensen — och vad som här föreslås kan anses vara därmed ganska närbesläktat — hör till de stora sociala frågor, inför vilka man står undrande och spörjande utan att kunna ögonblickligen lösa dem. I sådana angelägenheter må man begynna med att vara överens att icke lägga armarna i kors utan upptaga dem till en början till debatt.

Den första frågan är då den om förhållandet mellan landsbygden och de stora städerna, och i klämmarna har sammanfattats, hur det förefaller mig att man bör se den saken. I motiveringen har först fästs uppmärksamheten på, att i storstäderna — jag tillhör själv stadsfullmäktige i landets största stad — är det en ofantlig ävlan att göra staden så stor som möjligt, att draga dit så mycken industri som möjligt, så mycket folk som möjligt och så många regementen som möjligt — så att sedermera vid mankemang i maskineriet detta monstrum icke kan provianteras, uppvärmas eller belysas. Man måste även under ordinarie förhållanden skicka ut sådana städers barn på landet, för att de må kunna leva. En bättre kritik av storstadseländet kan man icke tänka sig. Lands-

bygdens barn behöva sannerligen ej flyttas till städerna för att kunna leva. Det är mot denna ävlan jag velat reagera. En sådan ävlan avkastar ofantligt mycket i orätt riktning. Därför är redan reaktionen däremot en stor sak, och i den meningen är motionens syfte verkligen »reaktionärt». Utskottet yttrar icke ett ord om den saken, utan tiger fullständigt.

Vidare är det frågan om industriernas utbredning och speciellt deras anhopning i de största städerna. Där har jag verkligen ifrågasatt, om det icke skulle kunna tänka sig, att man rent av, då man reglerar så ofantligt mycket andra saker och förbjuder exempelvis inom städernas hank och stör att uppdraga hemdjur, höns och grisar samt sörjer för andra dylika förbud, även skulle kunna i regel förbjuda stora industrier att förläggas där. åtminstone i obegränsad omfattning — jag menar i den mån de kunna ligga på andra ställen. Det har visat sig, att industrierna ofta förläggas på landsbygden på grund av, att behöflig vattenkraft där finnes och man icke alltid kan flytta storstäderna dit, där vattenkraften ligger. Nu kan man tyvarr genom kraftledning flytta vattenkraften till städerna, med påföljd tillika av ett hopande därstädes av den industriella verksamheten. Jag har även tillåtit mig fästa uppmärksamheten på, att industribefolkningen för en sundare tillvaro på landsbygden. Barnen inom industrier på landet se ut på ett helt annat sätt än de barn, som träla här i storstäderna under de uslaste missförhållanden. Bostadsfrågan kan lösas lättare och provianteringen går lättare på detta sätt än då det hopas stora massor människor i stora städer. O. s. v., o. s. v.

Skulle det då verkligen vara så reaktionärt som utskottet säger att tänka sig, att industrien icke skulle få planlöst kasta sig in i storstäder och öka dessa stenöknar? Jag vet icke, om utskottet tänkt sig in i allt detta, elände, under den välvilja, som utskottet lagt i dagen, för att industrien skall få husera med vårt människomaterial hurusom helst. Jag vet icke, vilka verkliga invändningar man kan ha mot eller vilken fruktan man kan hysa för en begäran om, att saken skall ställas under debatt, eller varför detta skall kallas reaktionärt, utskottet har icke något annat skäl. Det förefaller mig snarare, som om utskottet — ja det lär vara herr Jacob Larsson, som skrivit utskottets utlåtande — som om herr Jacob Larsson i denna sin undfallenhet för den industriella olyckan och storstadsolyckan vore icke blott reaktionär, utan t. o. m. aktionär i industriöretag.

I Norge har man verkligen börjat icke blott att reflektera över dessa saker, utan också praktisera litet smått. Jag var för kort tid sedan i Norge för att studera jordfrågan, och fick där bland annat, följande ganska intressanta upplysning. Normännen ha en vattenregleringslagstiftning, d. v. s. en lagstiftning om åtgärder varigenom man skall kunna reglera ett helt vattendrag för att åstadkomma vattenkraft. På senare tider ha framställningar om sådan vattenreglering avslagits, så snart meningen varit att därigenom åstadkomma nya fabriker. Har åter meningen varit en annan såsom att elektrificera landsbygden eller annat pläga anökningarna bifallas. Man tvcker där, att industrien kommer för fort, den överflyglar folket, den drar krafterna från lantbruket, och man måste därför tänka sig

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
(Forts.)

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
(Forts.)

för, innan det går för långt. Enligt utskottets mening skulle det således vara en reaktionär åtgärd att genom en dylik omtanke försöka hindra en folkförödelse! Underligt är, att beträffande den manchesterliberalism, som genomgår utskottets betänkande, alla äro eniga från högern till de båda socialdemokraterna, eller kanske det är tre. Huru skall det då gå med det socialdemokratiska programmet för produktionens reglering, då man icke skall tillverka mer än man behöver och då man skall komma överens med andra länder om, huru många fabriker man skall ha? Såsom riksdagsmän bli vi ögonblickligen manchestermän eller också bli ni lurade till det. Det skall väl vara något slags konsekvens i principerna i alla fall.

Utskottet är alldeles förskräckt. »En dylik prohibitiv politik skulle fullständigt bryta ned grundsatsen om varje medborgares oförtulliga rätt att fritt välja sin bostad och sitt arbetsfält,» säger utskottet. Men som vi veta är det här redan mångahanda begränsningar, och varför skulle det då icke kunna vara även på detta sätt? För övrigt har endast begärts, att frågan skall bli aktuell genom att ställas under debatt till att börja med.

I frågan om invandring av enskilda till storstäderna, har jag sagt, att det är en mycket svårare sak och att i vissa fall absolut icke kan läggas hinder i vägen för en sådan invandring, till exempel då man söker bildningsmöjligheter. Men en del rimliga möjligheter för nuvarandra tidsförhållanden finnas dock. Om de icke kunna helt bota eländet, så kunna de göra sitt till. Utskottet svarar kort och gott, att det är reaktionärt att ingripa, och vänder sig särskilt mot tanken på restriktioner i invandringen på grund av bostadsbrist. Dessa restriktioner synas utskottet betraktat såsom permanenta. Enligt motionen avse de en undantagsåtgärd under det nuvarande abnorma tillståndet.

Särskilt har i motionen beröts invandringen till storstäderna av kapital. Vad är det för fasoner egentligen, att landet skall organiseras på det sättet att här finnas enskilda, som förtjäna på landsbygden och våra naturrikedomar — och därefter flytta till Stockholm eller Göteborg och taga med sig sina pengar. Skatter därför tagas upp i dessa storstäder. Men även kapitalet såsom sådant placeras ofta i den nya boningsorten, varigenom arbetstillfällena och befolkningen ytterligare ökas i storstäderna och landsbygden utarmas på kapital och företagsamhet. Kan icke ens en sådan fråga vara förtjänt av att ställas under debatt?

Jag fick häromdagen ett brev. Avsändaren skrev att han hörde till det föraktade parti, som kallades bondeförbundet. Han hade läst yrkandena i motionen och sade sig ha blivit förtjust över dem. Han betonade särskilt att emigrationen från landsbygden av kapital till storstäderna är landsbygdens »ofantligt stora tragedi». Ni borde bli riksdagsman för bondeförbundet, sade han. Herrarna förstå, att när jag säger detta, menar jag bara, att jag tycker, att bondeförbundarna här i kammaren gärna kunde rösta för min motion. Det var förresten en av de ledande personerna i bondeförbundet.

I Norge har man också försökt egna någon uppmärksamhet åt

denna sida av saken. Man har försökt att genom den s. k. koncessionslagstiftningen binda det kapital, som förtjänats å landsbygden vid denna, så att icke landsbygden blir berövat detsamma, både skatten för kapitalet och den utkomstnöjlighet för andra människor, som kapitalet skulle kunna bereda. Om detta har utskottet icke alls yttrat sig utan bara hoppat förbi det, och det har icke heller hittat på någonting annat själv.

Jag kommer nu till det, som utskottet tycks finna vara mest betänkligt. Jag har ifrågasatt såsom en övergångsform under dessa tider, huruvida man icke borde hysa en viss tvekan att låta personer fritt inflytta till storstäderna, där bostadsfrågan är så ofantligt svår. Om det inflyttar fortfarande fyra till fem tusen personer årligen till Stockholm, kan följden bli, att Stockholms stad för alla dessa finge bygga bostäder. Det blir just trevligt! Kan man då icke under ett sådant nödläge ifrågasätta, att under övergångstiden en ransonering över rättigheten att flytta in till en sådan betungad stad? Folk, som icke ha någonting där att göra, kunna lugna sig en stund. Om de själva vilja bygga hus åt sig, må de då göra det. Men om det skall överlåtas åt staden att bygga bostäder på ruinerande villkor för sådana, som icke ha något där att göra eller för dem, som de undantränga, kunna väl vissa motåtgärder vara på sin plats. Utskottet, som icke läst rätt innantill, anser tydligen att det är permanenta åtgärder, bestämmelser för evärdliga tider, som motionären ifrågasätter; och det är detta utskottet framför allt reagerar emot! Jag vill med förbigående av åtskilligt annat — förlåt att jag än en gång åberopar Norge — blott erinra, att i Kristiania lära tagits sådana mått och steg, som av mig ifrågasatts.

Sedan kommer jag till kapitlet om jordbrukets förhållande till industrien och tvärtom. Där har jag tillåtit mig framhålla, att vi måste för det första förstå, att jordbruket, när allt kommer till stycket, dock är den viktigaste näringen, den enda näring, som äger bestånd och varaktighet. När man i storstäderna, t. ex. i Wien, håller på att svälta ihjäl, trots att det där finnes fullt med fabrikksskorstenar, kan man förstå att det i alla fall är viktigt att ha någonting att äta. Att omhulda industriens tillväxt även i de stora städerna, kan väl icke vara nyttigt för framtiden, för såvitt man icke vill äventyra katastrofer till sist genom den manchestertrafik som utskottet gör sig till tolk för. Varför icke vara förtänksam och se till, att allting går efter lämpor, någorlunda åtminstone? Det har utskottet icke yttrat sig om, men tycker antagligen att det är dumt.

Vidare har berörts förhållandena mellan befolkningens tillväxt och landets resurser. Jag menar, om deras önskan skulle uppfyllas som säga: låtom oss få så mycket folk som möjligt, enär Sverige kan föda tio gånger så många som för närvarande eller nästan huru många som helst, huru komme det då att se ut? Det är väl ändå bra att reagera mot denna sak, och tänka sig för, om det är nyttigt och om det icke måhända kommer att visa sig, att en överbefolkning, en proletariserad befolkning kommer att vare sig de bo i stora städer eller icke framkalla en katastrof. Vi veta, att förmögnare personer börja hålla

Äro-
förhållanden
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
Forts.

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
släde rna
m. m.
(Forts.

på två- à tre-barnsystemet, men andra, som äro mindre bemedlade, ha fortfarande och oftare en mängd barn. Kan då icke genom upplysningsverksamhet bibringas även de senare eftertänksamhet och förutseende för avkomman, och varför skola de förmögnare klasserna ha även detta privilegium? Det är med detta spörsmål som med äktenskapsfrekvensen, i vilken fråga kammaren dock följde utskottets förslag, att det är svårt att göra bestämda uttalanden nu på rak arm, utan bör saken hänskjutas till närmre övervägande. Det är nog bra att tänka på framtiden och att få folk att gifta sig, om det blott blir någon måtta på det antal barn, de skaffa sig. Men det hade det andra utskottet icke tänkt på!

Slutligen är det en synpunkt, som jag tillåtit mig framhålla, nämligen förhållandet mellan de nationalekonomiska värdena och mänskligetsvärdena. Var och en, som sysslar med frågor, får alltid besked om de förras dominerande betydelse. Den nationalekonomiska vetenskapen, den ekonomiska liberalismen, ämbetsverken, byråcheferna, alla förmäna, att det är det viktigaste av allt att kunna åstadkomma det största nationalekonomiska värdet. Om en arrendator, som lider förtryck, skall skyddas, svarar man ögonblickligen: det beror på, om de nationalekonomiska värdena därigenom ökas eller minskas. Men, herre gud, denne arrendator har väl också en själ, som även är värd något, och som bör tillgodoses, även om tillgodoseendet av hans själ skulle beröva landet ett par kronor. Detta tycker utskottet visst är alldeles urbotat, ty det vidlåder motionen en stor »oklarhet», säger utskottet. Jag vill icke vidare ingå på utskottets »oklarhet», ty vi förstå tydligen icke varandra.

Utskottet har emellertid på ett ställe godtagit en del av motionens motivering och sagt att mera kunde göras och ändå har utskottet ej behov av någon som helst hemställan.

Herr talman, på grund av vad jag nu anført, måste jag göra ett yrkande, men skall föreslå ett oportunt uttalande. Jag skall hålla mig till de två första frågorna som vi alla begripa och lämna befolkningsfrågan och frågan om mänskligetsvärdena å sido. De senare ingå osynligt på visst sätt i de förra i alla fall. Sålunda föreslår jag en skrivelse beträffande de första två punkterna, vilken skrivelse skulle lyda ungefär så, »att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:it ville överväga, hos vederbörande ställa under debatt samt eventuellt framkomma med förslag i den allt mer brännande frågan om storstädernas tillväxt och industriens utbredning och i vad mån samhället kan och bör ingripa reglerande, så att nämnda tidsströmningar ej översflygla folket, åsidosätta landsbygden och jordbruket samt skapa oöfvinneliga missförhållanden».

Nog tycker jag, att kammaren kunde bifalla detta, lika väl som kammaren i lördags biföll en skrivelse i ändamål att förmå folk här i landet att flitigt gifta sig.

Herr Lundberg: Herr talman, mina herrar! Det kan icke nekas, att den ärade motionären framhållit en mängd spörsmål, som äro synnerligt betydelsefulla, vilket ju också utskottet medgivit —

*Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
(Forts.)*

spörsmål, som statsmakterna utan tvivel bliva nödsakade att i en framtid taga upp och taga ställning till. Det kan då hända, att dessa enskilda förhållanden, som här påtalats, ytterligare utvecklats så, att de blivit betydligt svarare att bota, och i så fall skulle det slutligen komma att visa sig, att den ärade motionären befunnit sig åtskilligt före sin tid. Särskilt den första av de frågor, som han uppställt, nämligen om reglering av förhållandena mellan stad och landsbygd är värd synnerligt beaktande. I likhet med utskottet anser även jag, att tvångsåtgärder vid reglerandet av dessa förhållanden om möjligt böra undvikas och att man i stället bör införa förbättringar av både materiell och andlig art för landsbygden för att förmå landsbygdens folk att stanna kvar där. Med utskottet kan jag däremot icke instämma, då det å ena sidan förklarar, att saken är mycket beaktansvärd och å andra sidan säger, att det icke kan vara med om det av den ärade motionären föreslagna medel, varav följer, att utskottet icke heller vill vara med om en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t kunde naturligtvis efter en utredning föreslå andra medel och vägar, som ju icke behöfde vara, som utskottet säger om motionärens, reaktionära. Herr Lindhagen har särskilt beträffande första frågan med påpekande av de svåra missförhållandena i städerna och särskilt i storstäderna använt en mängd starka ord. Det är icke så mycket att förvåna sig över, då det är just under denna kristid, som storstadsförhållandenas olägenheter ha kommit i en belysning som aldrig tillförne. Jag beklagar, att den ärade motionären har sammanfört alla dessa saker i *en* motion, ty det är naturligtvis icke så lätt att taga ståndpunkt till dem alla. Jag tror, att det hade varit mycket lämpligare, om han hade framlagt dem i lika många motioner. Då hade det kanske funnits större utsikt för speciellt den första, att vinna beaktande.

Jag skulle vilja hemställa till den ärade motionären, att han för denna gång ville nöja sig med just den första punkten, nämligen om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om övervägande och eventuellt förslag beträffande reglering av förhållandet mellan landsbygden och städerna; i så fall skulle jag vilja yrka bifall till detta förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman, mina herrar! Då herr Jacob Larsson, vilken enligt uppgift författat detta utskottsutlåtande, är frånvarande, så har jag, som under föregående år så många gånger försvarat utlåtanden från detta tillfälliga utskott, tillåtit mig begära ordet, och får nu på de skäl, som utskottet anfört, yrka bifall till dess hemställan.

Herr Lindhagen: Jag vill fästa den andre talarens uppmärksamhet på något, som han kanske ej observerat, nämligen att det yrkande, som jag nu framställt, väsentligen har begränsat frågan till den synpunkt, som han önskade. Och vad för övrigt beträffar hans andra önskan, att man bör fördela sakerna, så ämnar jag, om jag kom-

Ang.
förhållandet
mellan lands-
bygden och
städerna
m. m.
(Forts.)

mer igen — vilket är ovissst — att uppdelade dessa punkter i en mängd små motioner.

Herr Bergström, Gustaf: Herr greve och talman! Jag finner verkligen denna gång herr Lindhagens motion synnerligen beaktansvärd, och kan någon sorts utredning göras eller hans förslag komma under behandling, vore det kanske till stor lycka. Det vore i sanning önskligt, om man kunde finna något botemedel i fråga om landsbygdens avfolkning, som har fortgått under årtionden. Vi se, huru litet arbetare man har där ute på våra jordbruk. Industrien drar till sig allt mer och mer. Städerna bli överbefolkade och mycket elände finnes därför inom deras gränser. Vi behöva väl det folk, som finnes kvar. Därför vill jag för min del yrka bifall till herr Lindhagens sista förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på förevarande utlåtande yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle anhålla, att Kungl. Maj:t ville överväga, hos vederbörande ställa under debatt samt eventuellt framkomma med förslag i den allmer brännande frågan om storstädernas tillväxt och industriens utbredning och i vad mån samhället kunde och borde ingripa reglerande, så att nämnda tidsströmningar ej överflyglade folket, åsidosatte landsbygden och jordbruket samt skapade oöverbanneliga missförhållanden.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen framställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 23;

Nej — 25.

Detta beslut skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 26, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för ökad användning av fisk inom landet.

*Ang. åtgärder
för ökad
användning
av fisk.*

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Alexandersson* väckt motion, nr 299, hade nämnda kammare på hemställen av sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, vilka åtgärder som kunde och borde vidtagas för att åstadkomma en ökad användning av fisk inom landet, och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Boberg*: På grund av denna motions motivering skall jag be att få fästa uppmärksamheten på en sak. Motionen avser fiskförbrukningens uppdrivande inom landet. Detta skall ske genom åtgärders vidtagande »för spridande bland allmänheten av ökad kännedom om fiskens betydelse som födoämne och dess tillagning medelst anordnande av kurser och annan upplysningsverksamhet». Vidare genom att »fiskeriprodukterna beredas större avsättningsmöjligheter genom underlättande av deras transport och distribution med undvikande så långt möjligt av fördyrande mellanhänder». Ja, allt detta är bra, och jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Men om motionens avsikter skola kunna förverkligas, om vi skola få någon fisk att fånga och försälja, att konsumera och konservera, så är det alldeles nödvändigt, att man också sörjer för, att fisken fortplantar sig, så att det blir någon fisk i våra insjöar och i vår östra skärgård. Det är detta, som jag ville fästa kammarens uppmärksamhet på i detta sammanhang. Jag har f. ö. intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa, nr 83, 315, 348 och 368 till bevillningsutskottet, nr 239, 253, 284, 287—289, 291—293, 295, 310, 314, 316—319, 323, 325, 330, 331, 335, 339, 342, 343, 349, 350, 360, 362, 364, 365, 369—371, 376—381, 383, 385, 386, 388—392, 395, 396, 401, 402, 404, 407, 409 och 410 till statsutskottet, nr 262, 299, 384 och 394 till konstitutionsutskottet, nr 283, 308, 309, 363, 366 och 367 till jordbruksutskottet, nr 290, 332, 351, 361 och 397 till behandling av lagutskott, nr 294, 296, 313, 320, 324, 329, 340, 345, 346,

352—356, 375, 382, 393, 398, 399 och 408 till bankoutsittet samt nr 357, 358, 387 och 400 till andra särskilda utskottet. Propositionerna nr 336, 359, 403, 405 och 406 blevo på begäran bordlagda.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelser nr 311 och 312 beslöts att dessa skrivelser skulle överlämnas till statsutskottet.

Herr *Lindskog* väckte en motion, nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om tillfällig löneförbättring åt den lägre fångvårdspersonalen.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9,34 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 23 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 17 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 79, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående anslag under tredje huvudtiteln;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för understöd i vissa fall åt genom tobaksmonopolets införande nödlidande personer; samt

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tillämpning av gällande telefon- och telegramavgifter jämte en i ämnet väckt motion.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående länefonden för inköp av ädla avelsston;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående statens spannmålslagerhus och fryshus; samt

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 336, med förslag till lag angående tillfällig löneförbättring åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 359, med förslag till vissa bestämmelser angående ålders-tillägg för civila befattningshavare i statens tjänst.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 403, med förslag till lag angående dyrtidstillägg åt kontraktsprostar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 405, angående ändrad benämning å vissa befattningshavare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter; och

nr 406, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under eklestiasitikåret 1920—1921 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt vissa extra ordinarie präster, dels och innehavare av prästerliga emeritilöner.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 och bevillningsutskottets memorial nr 19.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å reservationsanslaget till krigsövningar vid kustfästningarna till bestridande av kostnader för militär tjänstgöring eller studieresor utomlands för officerare vid kustartilleriet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av merkostnad för omändring av pansarbåten Svea till depå- och verkstadsfartyg för undervattensbåtar;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för marinens räkning av maskiner för tillverkning av patronhylsor till kanoner m. m.;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffning av en brandautomobil för Karlskrona varv och fästning m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av femte huvudtitelns allmänna besparingar till täckande av merkostnad för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn till befattningshavare vid lotsverket;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa lokaler för metallografiska forskningsinstitut; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående merkostnad för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västersås slott.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till remontering för år 1920.

Avgåvos följande motioner:

nr 247, av herr *Rosén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av väg till Tärna socken m. m.;

nr 248, av herr *Petrén, Alfred*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ny avlöningsstat för förste provinsialläkare, m. m.;

nr 249, av herrar *Boberg* och *Nilsson, Petrus*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk m. m.;

nr 250, av herr *Eriksson, Oskar*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om automobiltrafik; samt

nr 251, av greve *Wachtmeister*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

Av dessa motioner hänvisades nr 247 och 248 till statsutskottet, nr 249 till jordbruksutskottet och nr 250 till behandling av lagutskott. Motionen nr 251 blev på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2,24 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.

Onsdagen den 24 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes en till kammaren ankommen ansökning med därvid fogat läkarintyg, så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av närlagda läkareintyg nödgas jag härmed anhålla om befrielse från riksdagsgörömlen intill den 21 nästa april.

Med utmärkt högaktning

Uno Steinholtz.
g.: S. Steinholtz.

Att herr *Uno Steinholtz*, som lider av dubbelsidig lunginflammation, ännu under en månad är oförmögen att delta i riksdagsarbetet, intygas.

Sthlm 21/3 1920.

Joh. Sjöberg.
leg. läk.

Den sålunda begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 95, angående av postverket ifrågasatt övertagande av stämpeltrycket; och

nr 96, angående dels verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning dels ock användande av riksbankens vinst för år 1919.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till delar av riksdagsbeslutet:

nr 1, ingressen;

nr 2, slutmeningen;

nr 3, angående val av deputerade jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen;

nr 4, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 13 och 25 §§ i lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank;

nr 5, angående förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 mars 1900 angående förbud mot försäljning inom riket av tändstickor, i vilkas tändmassa vanlig (vit eller gul) fosfor ingår;

nr 6, angående förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 m. m.;

nr 7, rörande förordning om ändrad lydelse av 5 §, 25 § 2 mom., 32 § 1 mom. samt 35 § i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker;

nr 8, angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt;

nr 9, rörande lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 10, angående förordning om särskilda avdrag vid 1920 års taxering till bevillning för inkomst;

nr 11, angående lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 april 1918 om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.;

nr 12, angående lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden;

nr 13, angående lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden;

nr 14, angående Sveriges anslutning till nationernas förbund;

nr 15, angående lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri m. m.;

nr 16, rörande lag om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn;

nr 17, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

nr 18, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

nr 19, rörande lag om ändrad lydelse av andra stycket av slutbestämmelserna i lagen den 19 juni 1917 angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige;

nr 20, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 21, angående ansvarsfrihet för styrelsen för riksdagsbiblioteket;

nr 22, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 40, 41 och 42 §§ i lagen om fattigvården den 14 juni 1918;

- nr 23, angående beredande av tullfrihet vid införsel av för svenska röda korset avsedda ambulansautomobiler;
- nr 24, angående tullfri införsel av en telefonkabel;
- nr 25, angående lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 m. m.; samt
- nr 26, rörande visst tillägg till kungörelsen den 13 mars 1863 angående tid, då auktion på landet senast skall slutas.

Företogs val av tjugufyra valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till valmän utsedda:

herr Barthelson	med 89 röster,
» Björnsson	» 89 »
» Boberg	» 89 »
» Bäckström	» 89 »
» Elisson	» 89 »
» Ericsson, Ollas.	» 89 »
» Gustafsson	» 89 »
» Hallin	» 89 »
» Hult	» 89 »
» Ingeström	» 89 »
» Juhlin, J. M.	» 89 »
» Julin, T.	» 89 »
» Lamm	» 89 »
» Lindquist	» 89 »
» Möller	» 89 »
» Nilsson, Johan, i Skottlandshus	» 89 »
» Nilsson, Gustaf, ...	» 89 »
» Pers	» 89 »
» Petré, Bror, ...	» 89 »
» Pålsson	» 89 »
» Svensson, Ernst, ...	» 89 »
» Söderbom	» 89 »
» Trygger	» 89 »
» Wickman	» 89 »

Anställdes val av tio suppleanter för kammarens valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter för kammarens ifrågavarande valmän utsedda:

friherre Barnekow	med 65 röster,
herr Carlsson, Johan, ...	» 65 »
» Öhngren	» 65 »

herr Olsson, Oscar	med 65 röster,
» Thulin	» 65 »
» Hansson	» 65 »
» Vindahl	» 65 »
» Jönsson	» 65 »
» Borell	» 65 »
» Frändén	» 65 »

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott greve *Wachtmeisters* motion, nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till reparation för år 1920, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Anmäldes och godkändes

statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 94, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående merkostnad för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott; samt

konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 103, i anledning av väckta motioner om ändring i § 1, av förordningen om landsting;

nr 104, i anledning av väckt motion om ändring i vissa delar av förordningen om landsting; samt

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar, jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion.

Föredrog ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 7 successionsordningen.

Om vissa kungliga personers rätt att anträda utrikes resa m. m.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 169, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga här framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 7 successionsordningen.

Om vissa
kungliga per-
soners rätt att
anträda ut-
rikes resa
m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna skäl hemställt, att riksdagen med bifall till förevarande proposition måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till ändrad lydelse av §§ 6 och 7 successionsordningen.

Nuvarande lydelse:

Föreslagen lydelse:

§ 6.

§ 6.

Prinsessor av det kungliga huset må ej träda i gifte utan Konungens vetskap och samtycke. *Ej heller må det någonsin tillåtas med svensk man utom det kungliga huset.*

Prinsessor av det kungliga huset må ej träda i gifte utan Konungens vetskap och samtycke.

§ 7.

§ 7.

Prinsar och prinsessor av det kungliga huset må ej anträda resa utrikes utan Konungens vetskap och samtycke.

Tronföljaren må ej anträda resa utrikes utan Konungens vetskap och samtycke.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Clason, Johansson* i Kälkebo, *K. J. Ekman, von Geijer, Magnusson* i Tumhult, *Henrikson* och *Nilsson* i Antnäs, som ansett, att tillräckligt vägande skäl icke anförts för borttagande av den hittills gällande bestämmelsen i § 7 successionsordningen, att prinsar och prinsessor av det kungliga huset ej finge anträda utrikes resa utan Konungens vetskap och samtycke, vilken bestämmelse tvärtom under vissa förhållanden kunde visa sig vara gagnelig, och som därför yrkat avslag på den kungliga propositionen i vad den avsåge ändring av § 7.

Herr *Clason*: I det föreliggande betänkandet föreslås, såsom kammaren behagade finna, två saker. Den ena är att förbudet mot prinsessors giftermål med svensk man utom det kungl. huset skall upphävas. Om att det förbudet skall borttagas, ha alla utskottets ledamöter varit ense. Därom har således icke varit någon meningsskiljaktighet. Men beträffande den punkten ha vi också varit ense om en annan sak. Vi ha varit ense om att deras ställning såsom medlemmar av det kungl. huset i alla fall förutsätter att ett dylikt giftermål icke må ske utan konungens vetskap och samtycke. Vi ha sålunda varit ense om att i den punkten i alla fall något band på rörelsefriheten bör kvarstå, och för den saken lärer icke några skäl behöva anföras. Således om den saken äro vi ense, och jag vill därför yrka bifall till utskottets hemställan beträffande § 6.

Andra punkten av utskottets förslag, rörande § 7, gäller däremot frågan om prinsars och prinsessors rätt att resa utrikes. Hittills har

här till fördrats konungens vetskap och samtycke. Det vill utskottets majoritet taga bort, medan reservanterna därvidlag varit ense om att denna föreskrift är alldeles naturlig och att den därför bör bibehållas. Varför vilja vi göra det? Jag skulle då endast i förbigående vilja erinra kammaren därom, att, enligt den gamla och goda regeln i fråga om grundlagsstiftning, konstitutionsutskottet endast har att föreslå sådana grundlagsändringar, som äro högst nödiga och nyttiga, och jag skulle vilja framställa frågan, om det verkligen finnes någon som vill påstå, att detta ändringsförslag fyller det måttet. Men jag tror mig kunna säga, att i alla fall vi skulle låtit det passera, om vi kunnat ena oss om att det ens vore oskadligt, men det ha vi icke kunnat, och jag skall tillåta mig anföra några skäl.

Det första hämtar jag från utskottets egen ståndpunkt, då utskottet yrkar på, att förbudet mot utrikes resa utan konungens samtycke skall bibehållas för tronföljaren. Utskottet anser sålunda — enligt min uppfattning med fullkomlig rätt — att åtminstone han står i den särställning till riket och riksstyrelsen att hans utrikesresor icke må företagas godtyckligt eller utan att konungen därtill givit sitt samtycke. När emellertid utskottet gör detta måste det naturligtvis bero därpå, att han står tronen och riksstyrelsen så nära, eller med andra ord att han i de fall, som föreskrivas i regeringsformen § 39 och § 40, d. v. s. under konungens sjukdom eller utrikes resa, automatiskt enligt grundlagen inträder såsom regent, därest han är myndig. Men utskottet synes i detta fall fullständigt hava förbisett, att alldeles samma förpliktelse att automatiskt inträda såsom regent i dylika fall enligt samma paragrafer åligger icke blott tronföljaren, utan även tronföljarens son, om tronföljaren har förfall. Fallet är icke alldeles uppkonstruerat: för icke så synnerligen många år sedan förekommo faktiskt exempel därpå. Alltså, grundlagen känner två prinsar, som automatiskt under vissa förhållanden inträda såsom regenter i riket och sålunda stå riksstyrelsen ytterst nära. Den ene skall enligt utskottets nu föreliggande förslag före en utrikes resa inhämta konungens samtycke, den andre skulle icke behöva göra det. Jag frågar: är det verkligen rimligt att skriva grundlag på detta sätt? För den ene skulle konungens samtycke behövas, för den andre icke! Enligt min uppfattning saknas varje logik i en sådan grundlagsstiftning och det är ett av mina skäl för avslag. Att även andra prinsar än tronföljaren eller hans son kunna erhålla förordnande att föra regeringen i riket enligt en annan paragraf i grundlagen, kan man i förbigående erinra om, varför även beträffande dem det skälet kunde anses föreligga att för en utrikes resa de böra inhämta konungens samtycke.

Mitt andra avslagsskäl består däri, att den gamla bestämmelsen om förbud för prins att resa utomlands utan konungens samtycke sedd i sammanhang med andra bestämmelser i grundlagen, i själva verket i praktiken innebär mer, än den vid första ögonblicket synes innebära. Det finnes nämligen en annan paragraf i grundlagen, § 45 i regeringsformen, som förbjuder prins att innehåva civilt

*Om vissa
kungliga per-
soners rätt att
anträda ut-
rikes resa
m. m.
(Forts.)*

Om vissa
kungliga per-
soners rätt att
anträda ut-
rikes resa
m. m.
(Forts.)

ämbete i riket. alltså i detta avseende ligger ett visst band på rörelsefriheten, något som utskottet i sitt utlåtande i allmänhet tyckes hava så mycket emot. Emot att en prins skulle gå i främmande tjänst, finnes däremot icke annat förbud än ifrågavarande bestämmelse om konungens tillstånd för utrikes resa. Den bestämmelsen har nämligen av ålder räknats såsom ett förbud, såsom den också faktiskt varit, för att en svensk prins skulle kunna gå i främmande tjänst. Det är förresten ett alldeles naturligt förbud. Ändrar man emellertid successionsordningen, som utskottet nu föreslår, utan att samtidigt ändra ifrågavarande paragraf i regeringsformen, så blir resultatet det, att kvar i grundlagen står förbud för prins att mottaga svenskt civilt ämbete, medan däremot intet förbjuder honom att inträda i främmande makts tjänst. Jag frågar: är det verkligen rimligt att skriva grundlag på detta sätt?

Mitt tredje skäl består däri, att jag även på andra grunder måste anse nuvarande bestämmelser både, såsom jag redan sagt, helt naturliga och under vissa omständigheter gagneliga för riket. Vår grundlag är i allmänhet skriven på grund av historisk erfarenhet, den är skriven på lång sikt, och jag tror, att även när man ändrar den, man skall hava detta för ögonen och ändra på lång sikt. Tänken eder, mina herrar, att här i landet finnes en ung, energisk prins, brinnande av verksamhetslust och kanhända med en *smula* eldigt blod. Sådana ha ju faktiskt funnits — tänken eder vidare att under rådande oro i världen exempelvis från en grannstat eller från en viss grupp inom denna grannstat man ropade honom till sig såsom hjälpare i hopp att hans bistånd skulle hjälpa antingen direkt eller genom de följder som det skulle draga med sig; tänken eder vidare, att här inom landet finnes ett parti eller en meningsgrupp som ville ha honom dit för att Sverige på detta sätt skulle dragas in i någon viss intressesfär — man skulle möjligen och mycket väl med ett slagord från senare tid kunna kalla dem aktivister eller dylikt! Det behövde icke vara av någon dålig bevekelsegrund vare sig hos honom eller hos andra; den kunde vara mycket aktningvärd, exempelvis känslan av att ett sådant uppträdande skulle vara till gagn för världen eller till gagn för Sverige. Men i alla fall kunde det vara så, att förverkligandet av dessa idéer, d. v. s. hans ingripande i den utländska krisen skulle vara till skada för landet. Exemplet är icke alls uppkonstruerat. Man skulle icke behöva gå alltför många decennier tillbaka i tiden för att finna bakgrunden därtill. Jag tycker för min del, att det vore helt naturligt och för landet ytterst gagneligt, om uti ifrågavarande fall det fordrades konungens samtycke, innan denne prins gav sig utomlands och kastade sig in i främmande äventyr; och även med hänsyn därtill kan jag icke vara med om att ur grundlagen borttaga ett enligt min tanke så ytterst naturligt stadgande och i verkligheten ganska litet bindande eller besvärligt stadgande, som säger, att prins av det kungl. huset för att få resa utomlands skall inhämta konungens samtycke.

Jag skall således yrka bifall till lagändringen i avseende å

§ 6, men avslag å lagändringen beträffande § 7, och hemställer, herr talman, om särskild proposition på båda dessa paragrafer.

*Om vissa
kungliga per-
soners rätt att
anträda ut-
rikes resa
m. m.
(Forts.)*

Herr Statsrådet U n d é n: Jag kan icke neka till, att det förefaller mig något överraskande att iakttaga ett så energiskt motstånd från den föregående ärade talarrens sida mot denna lilla reform. Herr Clason förde fram den gamla satsen, att ändringar i grundlagen icke må av konstitutionsutskottet föreslås, om de icke äro högst nödiga eller nyttiga. Ingen hade väl heller väntat, att konstitutionsutskottet här skulle taga något initiativ till reform. Men då regeringen lagt fram detta förslag, har det givetvis varit därför, att regeringen haft anledning antaga, att denna inskränkning i vederbörandes rörelsefrihet förefallit dem vara onödig. Det har nu från herr Clasons sida konstruerats vissa tänkbara fall, då det kunde visa sig olägligt, att prins vore bortrest i främmande land, av det skäl att han kunde behövas här i landet såsom regent. Ja, sådana fall kunna ju tänkas, men något sådant kan också inträffa, om han rest utomlands *med* konungens samtycke, ty det är givet, att man icke alltid på förhand kan förutse, huruvida en sådan situation kommer att inträffa under hans utomlandsvistelse. Jag tror icke heller man behöver fästa alltför stor vikt vid de farhågor, den föregående ärade talarren framförde, då han utmålade, hurusom det kunde uppstå kritiska situationer, om en prins skulle på ett eller annat sätt engagera sig i främmande lands tjänst, och att man således skulle behöva ett särskilt stadgande om förbud mot deras antagande av ämbete i främmande land o. s. v. För min del tror jag, att våra prinsar, och här är det ju även fråga om våra prinsessor, framdeles, likaväl som hittills, skola visa det omdöme, att de icke utsätta sitt land för några slags olämpliga komplikationer. Jag tror således, att kammaren med full trygghet kan bifalla den kungl. propositionen.

Herr L j u n g g r e n: Efter anförandet från statsrådsbänken kanske det icke vore nödvändigt att säga något vidare. Men då det väl ändå bör sägas något även från utskottets sida, har jag tillåtit mig begära ordet.

Givetvis är denna fråga, så vitt jag förstår, av mycket ringa betydelse. Jag tror icke det spelar någon större roll, vare sig bestämmelsen står kvar sådan den är, eller den ändras på det sätt Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. Men då herr Clason sökt göra gällande, att det skulle innebära vissa olägenheter för riksstyrelsen, eftersom det i vissa fall skulle kunna inträffa, att en prins enligt grundlagen skulle inträda som regent, vill jag erinra om stadgandet, att i så fall det kan bli tillförordnad regering och att riksstyrelsen således icke behöver åsidosättas genom antagande av detta förslag.

Sedan förefaller det mig ändå, som om herr Clason och hans medreservanter nog något överdrivit betydelsen av kunglighetens inslag på detta område. Jag tror knappt att, även om det skulle kunna inträffa, vad herr Clason här utmålade, det kunde för rikets säkerhet medföra de faror som han trodde. Det skulle till och med kunna anföras

Om vissa kungliga personers rätt att antråda utrikes resor m. m.

(Forts.)

fall, då personer i mycket mer inflytelserik ställning än de prinsar, det här gäller, gjort utrikes resor och haft uttalanden, utan att detta i någon mån så vitt man kan se, inverkat skadligt på rikets förhållande till främmande makter.

Och så skulle jag vilja fråga herr Clason, med anledning av det exempel han här konstruerat, att en ung energisk prins skulle kunna resa utomlands och därifrån ställa till svårigheter för landet: tror herr Clason icke, att samma prins i dylika fall skulle kunna taga sig utom landet även utan Konungens samtycke? Om en sådan situation skulle uppstå, föreställer jag mig att, därest det strede mot den regerande konungens uppfattning, betydde det väl knappast så mycket, vilken mening han hade i det fallet. Så jag tror, att man även ur den synpunkten kan vara lugn för att de nuvarande bestämmelserna icke erbjuda den garanti, som reservanterna tro. Emellertid, som sagt, är det så, att kammaren liksom reservanterna tror, att rikets säkerhet beror på ett stadgande i grundlagen, så är det ju tillfälle att ådagalägga detta genom antagandet av reservanternas förslag. Men då jag för min del har en annan uppfattning, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Den här föreslagna grundlagsändringen förefaller mig närmast vara ett försök att sätta en ny klut på ett gammalt kläde, som redan är så förslitet, att det borde helt avläggas.

Jag har inte deltagit i utskottets behandling av ärendet. Men jag finner det mänskligt och billigt, att det medgives unga prinsessor möjlighet att liksom andra svenska kvinnor få välja make efter sitt hjärtas fria val. Helst skulle jag hava sett, att man likställt dem i rättigheter med vanliga kvinnor.

Däremot står jag i fråga om den senare delen av förslaget på samma ståndpunkt som utskottets vice ordförande. Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att det kan medföra betänkliga konsekvenser, om en kunglig person under kritiska förhållanden ute i världen fritt får resa utomlands. Om någon förändring i bestämmelserna om prinsars och prinsessors utrikesresor skulle företagas hade det snarare varit välbetänkt att utsträcka dessa bestämmelser för den händelse enligt det framlagda förslaget till revision av giftermålsbalken mannens målsmanskap över hustrun bortfaller, så att gällande förbud kommer att omfatta även drottningen.

Jag kan således för min del icke vara med om den föreslagna förändringen av paragrafen utan ber därför att få instämma i utskottets vice ordförandes yrkande.

Friherre Adelswärd: Jag hade icke tillfälle att i utskottet deltaga i behandlingen av föreliggande fråga, och det föreföll mig, att vad Kungl. Maj:t här föreslagit var så naturligt och rimligt, att jag blev ganska överraskad, då jag av utskottets betänkande fann, att en reservation hade avgivits. Likaså är jag ganska överraskad att av den siste ärade talarens anförande finna, att även han anser denna grundlagsändring vara av den beskaffenhet, att den icke bör

äga rum. Den undantagsställning i vissa avseenden, som prins av det kungliga huset intager, bör enligt min mening icke drivas längre, än vad det verkligen finnes starka skäl för. Jag kan icke finna — oaktat vad som anförts av herr Clason — att några verkliga skäl föreligga för bibehållande av den undantagsbestämmelse, som Kungl. Maj:ts proposition nu avser att taga bort. Redan har från statsrådsbänken påpekats, att de olägenheter, som skulle kunna följa med rätten för prins att resa utomlands utan Konungens tillåtelse, förefinnas om den nuvarande bestämmelsen i grundlagen bibehålles. Även om en prins reser efter erhållet samtycke av konungen, kan det fallet inträffa, som av herr Clason berördes, nämligen att han på grund av sin ställning kunde behöva tagas i anspråk för regentskap. Att kronprinsen står i annan ställning än andra prinsar är alldeles uppenbart. Andra prinsar, stående i avlägsnare släktskapsförhållande till konungen, komma betydligt mera sällan i fråga till regentskap. Man måste nämligen tänka på, att här är icke bara fråga om kronprinsens bröder eller söner, utan det är fråga om prinsar i avlägset släktskapsförhållande till konungen såsom brorsöner, kusiner och kanske ännu avlägsnare släktingar. Det förefaller orimligt att sådana undantagsförhållanden, som nu äro gällande, skola behöva upprätthållas för dessa så avlägset besläktade vilka icke rimligen kunna komma i den ställningen, att de behöva tagas i anspråk som regenter.

Huvudskälet för mig, — utom det att jag tycker, att undantagsbestämmelserna rörande prinsar i förhållande till andra medborgare böra så långt som möjligt borttagas — är vidare det, som anfördes från statsrådsbänken, att olägenheter, om sådana uppstå, i stort sett lika lätt kunna uppstå, om bestämmelserna kvarstå.

Av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Jag har icke så synnerligen mycket att tillägga till mitt första anförande. Jag ber emellertid få säga, att såvitt jag förstår, kan den invändning som herr statsrådet gjorde, om vad som kunde inträffa om en prins reser utomlands, om den drives till sin spets, naturligtvis också gälla tronföljaren. Jag kan därför icke finna någon som helst logisk möjlighet att göra skillnad mellan tronföljaren och tronföljarens son, när båda dessa enligt grundlagen hava automatisk skyldighet att inträda såsom regent.

I herr Ljunggrens anförande fäste jag mig särskilt vid det, att han ville göra gällande, att det kunde göra just detsamma, om det stode att det skall vara med konungens vetskap och samtycke eller utan. Vill en prins uppträda på ett annat sätt, ville han driva saken därhän, så menade herr Ljunggren, att det gjorde detsamma, om det stode i grundlagen eller icke. Jag tror, att man får akta sig att skriva grundlag eller lag under sådan förutsättning. Det finns en hel rad bestämmelser i grundlagen, där det talas om konungens vetskap och samtycke. Man får icke gå ut från, att det är betydelse-löst, om detta står i grundlagen eller ej. Jag är övertygad om att i det praktiska fallet är det av betydelse att det står där. Slutligen

Om vissa kungliga personers rätt att anträda utrikes resa m. m.
(Forts.)

Om vissa
kungliga per-
soners rätt att
anträda ut-
rikes resa
m. m.
(Forts.)

vill jag ännu en gång göra den frågan: vad finns det för verkligt och praktiskt behov att ändra grundlagen i denna punkt?

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen till en början, att propositioner komme att göras först särskilt i fråga om utskottets hemställan i föreliggande utlåtande samt vidare särskilt rörande herr Clasons under överläggningen framställda förslag.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de angående utskottets hemställan förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å samma hemställan; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Clason begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 31.

Av herr Clason, fortsatte herr talmannen, hade yrkats att kammaren skulle såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 6 successionsordningen:

§ 6.

Prinsessor av det kungliga huset må ej träda i gifte utan Konungens vetskap och samtycke.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till herr Clasons yrkande samt vidare på förkastande av ifrågavarande förslag; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som förkastar det av herr Clason under överläggningen om konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 framställda förslaget till ändrad lydelse av § 6 successionsordningen, röstar

Ja,

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 31.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 19, angående tilläggsarvode åt sekreteraren å utskottets andra avdelning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr *Hult* väckte en motion, nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkar och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Motionen hänvisades till bankoutskottet.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan järnvägsstyrelsen och Mjölby municipalsamhälle ingånget bytesavtal i fråga om vissa områden vid Mjölby järnvägsstation;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts gjorda framställning angående egnahemslånefonden; samt

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts gjorda framställning angående kolonisternas kreaturslånefond.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel till restaurering av Ulriksdals slott;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för marinintendenten av 2:a graden G. N. Österdahl att för åtnjutande av tillfällig löneförbättring tillgodoräkna sig viss tjänstgöringstid;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för underofficeren av 3:e graden R. S. Karlsson att för åtnjutande av tillfällig löneförbättring tillgodoräkna sig vissa tjänstår m. m.;

Om vissa kungliga personers rätt att antråda utrikes resa m. m.
(Forts.)

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till försök m. m. med olika slag av gördelkonstruktioner å artilleri-projektiler;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av uppkomna överbetalningar å vissa ordinarie reservationsanslag för år 1919; och

nr 51, i anledning av väckt motion angående dyrtidstillägg å förhöjning i dagavlöning för visst manskap vid armén och marinen;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag angående uppförande av bostadshus och verkstadsbyggnad vid Tumba bruk m. m.; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 30 §§ i lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank;

jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom två i ämnet väckta motioner; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion angående utredning rörande statens övertagande av utgifterna till löner åt lärarna vid de till folkskoleväsendet hörande anstalterna m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag ävensom protokollet för den 19 innevarande månad, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,12 på dagen.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 27 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 20 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 91, till Konungen i fråga om beredande åt den rättssökande allmänheten av vissa lättnader beträffande handlingars inlämnande till offentlig myndighet.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Wavrinsky* från den 8 till och med den 17 nästinstundande april.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckt motion angående första kammarens avskaffande och införande av enkammarssystem;

nr 21, i anledning av väckt motion om ändring av vissa paragrafer i riksdagsordningen;

nr 22, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen;

nr 23, i anledning av väckta motioner om ändringar i § 16 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 12 i förordningen om kyrkostämma m. m.;

nr 24, i anledning av väckt motion om ändring i vissa hänseenden av gällande kommunallagar;

nr 25, i anledning av väckt motion om ändring av kommunallagarnas bestämmelser rörande sättet för fattande av beslut om beviljande av anslag till nya ändamål m. m.;

nr 26, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om tryckfrihetsförordningens omdaning; och

nr 27, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder, i syfte att lappbefolkningen må bliva representerad i riksdagen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänst-årsberäkning för professorerna C. O. Lagercrantz och B. I. Hesselman med avseende å deras rätt till ålderstillägg;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne-reglering för överståthållarämbetets kansli m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täc-kande av vissa förskott;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande av kronans rätt till danaarv efter änkan Kristina Fredrika Andersson, född Norman, från Hedemora, m. fl.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för kronfogden C. O. Helmer att gälda visst honom ådömt be-lopp;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 24, angående gottgörelse för förlust å restaurangrörelsen i riks-dagshuset;

nr 26, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 4 och 5 §§ i lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran stats-utskottets utlåtanden nr 46—51, bankoutskottets utlåtanden nr 25 och 27, jordbruksutskottets utlåtande nr 39 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14.

Herr *Thulin* väckte följande motioner:

nr 253, angående höjt dyrtidstillägg till f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer; och

nr 254, angående höjt dyrtidstillägg till pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Dessa motioner hänvisades till bankoutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.